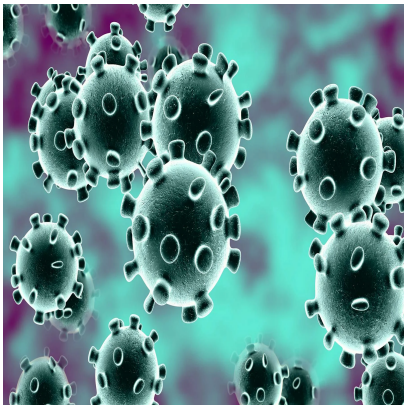

Koronaa Vaayras (COVID-19)

Description

Wanta addunyaa tana keessatti uumamu hunduu sababa qabaachu waliin murtii Rabbii oltaâ€™aatiin adeemsifama. Yeroo amma kanatti dhibeen koronaa jedhamu addunyaa keessatti saffisaan babalâ€™ataa jira. Ummanni addunyaa duâ€™a, dhibee fi sodaa keessatti liqimfamaa jiru. Falli kanaa maali laata? Jalqaba furmaata wanta tokko barbaadun dura sababa isaa beekun karaa laaffisa. â€œSababni dhibeen kuni itti jalqabame maalidhaa?â€• gaafi jedhuuf qorannoon adeemsifamaa jira. Sababa qorattoonni dhiyeessan keessaa tokko sinbira halkanii irraa karaa jiddu-galeessatin gara namaatti darbe. Kana akka sababa tokkootti dhiyeessu dandeenya. Sababni lammataa: badii ykn maâ€™asiyaa ilmi namaa hojjatuudha.

Vaayrasi kana sinbirri halkanii ykn ilmi namaa gonkumaa uumuu hin dandaâ€™u. Oduun â€œNamatu labaraatori keessatti uumeâ€• jedhu sobaa fi shirkii akka taâ€™e namni beeku qaba. Wanta lubbuu qabu kan uumuu Rabbi tokkicha qofa. Namni tokko, â€œRabbii gadiitti ilmi namaa wanta lubbuu qabu uumuun lubbuu itti godhaâ€• jedhee yoo amane, Gooftummaa Rabbii keessatti Isatti waa qindeesse jira (shirkii hojjate jira). Kanaafu, vaayrasin kuni wanta Rabbiin oltaâ€™aan qofti uumudha. Namoonni maâ€™asiyaa yoo baayâ€™isan Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala gocha isaanii kana irraa akka deebâ€™aniif rakkoo adda addaa itti erga. Qurâ€™aana keessatti ni jedha:

وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنَ ٱلْعَذَابِ ٱلْأَدْنَىٰ دُونَ ٱلْعَذَابِ ٱلْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ٢١

â€œ**Dhugumatti, akka isaan deebiâ€™aniif adabbii guddaa dura adabbii xiqqaa isaan dhandhamsiifna.â€•** Suuratu As-Sajdah 32:21

Adabbiin xiqqaan rakkoolee, musiibaa, dhibee fi balaa adda addaa addunyaa tana keessatti nama muudataniidha. Adabbiin guddaan immoo adabbii Aakhiraati. Akka namoonni badii irraa buqqaâ€™uun gara Rabbii deebiâ€™anii amananii fi hojii gaggaarii hojjataniif, adabbii Aakhirah guddaa dura adabbii xiqqaa isaanitti buusa. Yoo isaan gara Isaatti deebiâ€™an, tawbaa isaanii irraa qeebalun isaaniif araarama, adabbii guddaa irraa isaan baraara.

Namni kana sammuutti yoo galche, furmaata barbaadun isa hin dhibu. Furmaata barbaadun dhibee kanaan qabamuun duraa fi erga qabamanii booda wanta hojjachuu qaban beekuu fi hojii irra oolchuu of keessatti qabata. Yeroo ammaa, namoonni baayâ€™een dhibee kanarraa kan kaâ€™ee sodaa fi dhiphinnaan guuttamanii jiru. Eeyyen, dhibee kanaaf qoricha argachuun furmaata guddaadha. Garuu kana waliinu sodaa fi dhiphinna tooâ€™achuun furmaata hundarra guddaadha.

Dhibee kanaaf akka hin saaxilamneef wanti ogeeyyin fayyaa ajajan ni jira. Sab-qunnamti (social media) fi tamsaasa oduu irratti namni baayâ€™een kana quba qaba. Garuu akkaataa sodaa fi dhiphinna itti tooâ€™atan kan dubbatu hin jiru jechuun ni dandaâ€™ama. Dubbiin keenya ammaa akkaata sodaa fi dhiphinna itti tooâ€™atan taâ€™a. Akka furmaatatti qabxiilee armaan gadii kaasu dandeenya:

1ffaa- addunyaan iddoo qormaata akka taate beekun obsuu- addunyaan tuni iddoo qormaataa namni badaa fi gaariin, iimaanan jabaa fi laafaa taâ€™e ifatti itti bahuudha. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

وَلَنَبْلُوَنَّكُم بِشَيْءٍ مِّنَ ٱلْخَوْفِ وَٱلْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ ٱلْأَمْوَٰلِ وَٱلْأَنفُسِ
وَٱلثَّمَرَٰتِ ۗ وَبَشِّرِ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٥٥﴾ ٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَٰبَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُوٓا۟ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيْهِ
رَٰجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَٰتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾

â€œ**Dhugumatti Nuti sodaa fi beela irraa wanta tokkoon, akkasumas qabeenya, lubbuu fi fuduraale irraa hirâ€™isuun isin qorra (mokkorra). Warra obsan gammachiisi. Isaan yeroo balaan isaan tuqe, â€œDhugumatti nuti kan Rabbiiti, nuti gara Isaatti deebiâ€™oodha.â€• Jedhaniidha. Isaan warra faaruu fi rahmanni Gooftaa isaanii irraa taâ€™e isaan irra jiruudha. Warri suni isaanumatu qajeelfamoodha.** â€• Suuratu Al-Baqarah 2:155-157

Asitti maq-dhaalli â€œNutiâ€• jedhu guddinna agarsiisa. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa aayah tana keessatti maqdhaala Guddinna Isaa agarsiisu fayyadamuun wantoota shaniin gabroota Isaa akka qoru dubbata. 1ffaa- Sodaa irraa wanta tokkoon isaan qora. Kan akka diinotaa fi yeroo waraanaa sodaachu fi rifachuu, dhibee irraa sodaachu. 2ffaa-beelaan isaan qoru. Kuni yeroo hoongee fi midhaan dhabamu taâ€™uu dandaâ€™a. 3ffaa-qabeenya irraa hirâ€™isuun- kunis balaa uumamaa kanneen akka roobaa, lolaa fi kkf qabeenyatti buâ€™uun qabeenyi hirâ€™achuu dandaâ€™a. Ammas, nama jalaa baduun, zaalimni (cunqursaan) nama jalaa fudhachuun, hannaa fi karaalee adda addaatin qabeenyi hirâ€™achuu dandaâ€™a. 4ffaa- lubbuu irraa hirâ€™isuun- kana jechuun namoonni jaallatan kanneen akka ijoollee, firoota fi hiriyyootaa duâ€™uudha. 5ffaa-fuduraalee irraa hirâ€™isuun- akka duraanitti firaafireen akka

temiraa, muuzi, burtukaanaa fi midhaan nyaataa kanneen akka qamadii, garbuu fi kkf oomisha isaanii kennuu dhiisu. Wantoonni kunniin sababa adda addaatin oomisha isaanii ni hirâ€™isu.

Yeroo wantoota kanniin keessaa muraasni isaanii buâ€™an namni obse, Rabbiin mindaa isaaf kenna. Namni dallanee fi abdi kute immoo mindaa dhabuu waliin nama balaalefatamaa taâ€™a. Wanti qormaata kana irraa barbaadamu obsa. Kanaafi, Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha, **â€œWarra obsan gammachiisiâ€•** kana jechuun mindaa isaanii lakkoofsa ykn hisaaba malee akka argatan isaan gammachiisi. Warroonni obsan warroota gammachiisa guddaa fi kennaa dilbiin milkaaâ€™aniidha. Sababa obsaniin Aakhiratti Jannata qananii seenu. Addunyaa keessatti warra qajeelfamanii fi faarfaman taâ€™u. Warroonni kunniin warra yeroo balaan isaan tuqe, â€œ**Innaa Lillaahi wa innaa ileyh raajiâ€™uun (Dhugumatti nuti kan Rabbiiti, nuti gara Isaatti deebiâ€™oodha).â€•** jedhaniidha.

â€œDhugumatti nuti kan Rabbiitiâ€• kana jechuun nuti gabroota Isaati, wanta fedhe nutti hojjachuu dandaâ€™a. â€œ**nuti gara Isaatti deebiâ€™oodha**â€• kana jechuun duâ€™aan booda kaafamuu, hojiiwwan keenya irratti jazaa argachuu fi obsa keenyaaf mindeefamu ni mirkaneessina. Warroonni obsan kunniin â€œ**warra faaruu fi rahmanni Gooftaa isaanii irraa taâ€™e isaan irra jiruudha.â€•** Kana jechuun maqaa gaariin isaan faarsu, isaaniif araaramu fi rahmanni Rabbiin irraa taâ€™e isaan irra jiraachudha. Rahmata Isaa keessaa tokko obsa mindaa guddaa ittiin argatan akka qabaatan gochuudha. **â€œWarri suni isaanumatu qajeelfamoodha.â€•** Kana jechuun isaan warra haqa beekanii fi hojii irra oolchaniidha. Bakka kanatti haqa beekun isaanii, â€œisaan gabroota Rabbii fi gara Isaatti kan deebiâ€™an taâ€™uuâ€• beekudha. Haqa kana hojii irra oolchun immoo Rabbiif jedhanii obsuudha.[1]

2ffaa-duâ€™aayi baayâ€™isuu- dhibee kana irraa akka eeggamaniif, yoo tasa qabamanis akka fayyaniif duâ€™aayi baayâ€™isuun baayâ€™ee barbaachisaadha. Duâ€™aayi Nabiyyii (SAW) irraa gabaafame keessaa tokko:
Ø§Ù„Ù„ÙŽÙ‘Ù‡Ù•Ù ÙŽÙ‘ Ø¥Ù•Ù†Ù•Ù‘ÙŠ Ø£ÙŽØ¹Ù•Ùˆ°Ù• Ø¨Ù•Ùƒ Ù Ù•Ù†ÙŽ Ø§Ù„Ù’Ø¨ÙŽØ±ÙŽØµÙ•ØŒ Ùˆ Ø§Ù„Ù’Ø¬Ù•Ù†ÙˆÙ†ÙŽ Ùˆ Ø§Ù„Ù’Ø¬ÙØ°ÙŽØ§Ù…ÙŽ Ùˆ Ø³ÙŽÙŠÙ‘Ù•Ø¦Ù• Ø§Ù„Ø£ÙŽØ³Ù’Ù‚ÙŽØ§Ù…Ù•
Allaahumma innii aâ€™uuzu bika minal barasi, waljunuuni, waljuzaami, wamin sayyiâ€™il asqaami. â€œYaa Rabbii! Barasa, maraatu, Juzaama fi dhibee badaa irraa siin eeggama.â€• Sunan Abi Daawud 1554
Barasa-qurcummaa, Ingiliffaan-leprosy, Amaariffaan qumxinnaa. Dhibeen kuni qaama irratti bahuun foonii fi narvii balleessa ykn quuncisa.[2] Juzaamis dhibee gogaa tuquu fi kutaaleen qaamaa akka bubbuâ€™anii fi nyaataman sababa kan taâ€™uudha.[3]

3ffaa-Tawbaa fi istighfaara baayâ€™isuu-tawbaa jechuun maâ€™asiyaa (badii) irraa gara Rabbiif ajajamuutti deebiâ€™uudha. Istighfaara jechuun araarama kadhachuudha. Rabbii oltaâ€™aa araarama kan kadhataniif, akka badii namaaf dhoksuu fi badii saniif nama hin adabneefi. Akkuma duratti jenne dhibeen kuni sababa namoonni badii hojjataniif namatti dhufuu dandaâ€™a. Kanaafu, tawbaa fi istighfaara baayâ€™isuun karaa rakkoo fi adabbii ofirraa ittiin deebisaniidha. Keessumayyuu, iimaana ofii cimsachuun, salaata sirnaan salaatun, halkan gara dhumaatti istighfaara baayâ€™isuun baayâ€™ee nama fayyada. Tawbaa fi istighfaara ilaalchise duâ€™aayiwwan filatamoo linki kana irraa gara jalaatti argachuun ni dandaâ€™ama: http://sammubani.com/2019/03/13/tawbah-kutaa-5ffaa/#more-9867

4ffaa- Tawakkulaâ€“ Rabbiin irratti hirkachuu jechuun wanta fayyadu siif fiduu fi wanta miidhaa qabu sirraa ittisuu keessatti Inni siif gahaa akka taâ€™e amanuun Isa irratti hirkachuudha. Namni of eeggannoo barbaachisu gochuu waliin â€œHasbiyallahu waniâ€™mal wakiil (Rabbiin naaf gahaadha. Inni Tiiksaa akkam tolee!)â€• jedhee yoo amane, Rabbiin isaaf gahaadha. Rakkoo cimaa isarraa deebisa. Osoo rakkoon isatti buâ€™eellee, tasgabbii isaaf kenna.

Miâ€™aa iimaanaa keessaa tokko sodaa fi gaddi namarraa deemudha. Namni iimaanni isaa yoo cime, wanta darbeef hin gaddu, wanta dhufuufis hin sodaatu. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ
لَهُمۡ أَجۡرُهُمۡ عِندَ رَبِّهِمۡ وَلَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ٢٧٧﴾

â€œ**Dhugumatti, isaan amananii, hojii gaggaarii hojjatanii, salaata sirreessanii salaatanii fi zakaas kennan, mindaan isaanii Gooftaa isaanii biraa isaaniif jira. Sodaan isaan irra hin jiru, isaan hin gaddanis.**â€• Suuratu Al-Baqarah 2:277

Wanta tawakkula qalbii keessatti jabeessan keessaa tokko qadaratti amanuudha. Kana jechuun wanta Rabbiin dursee murteessetti amanuudha. Namni wanta Rabbiin murteesse malee homtu isa akka hin tuqne yoo beekee fi amanee, jeequmsaa fi sodaan isa hin haguugu. Kanaafi, Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

قُل لَّن يُصِيبَنَآ إِلَّا مَا كَتَبَ ٱللَّهُ لَنَا هُوَ مَوۡلَىٰنَاۚ وَعَلَى ٱللَّهِ
فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٥١

â€œ**Jedhi, â€œWaan Rabbiin nuuf katabe malee homaa nu hin muudatu. Inni Tiiksaa keenya.â€• Warroonni amanan Rabbiin irratti haa hirkatan**.â€• Suuratu At-Tawbah 9:51

Dabalataan firii qadaratti amanuu asirraa ilaalun ni dandaâ€™ama:
http://sammubani.com/2019/01/19/firii-qadaratti-amanuu/#more-9177

Ammas rakkoon erga isatti buâ€™ee booda waa baayâ€™ee abdachuun ni obsa. Wantoota inni abdatu keessaa:
1-mindaa obsaa- Qurâ€™aana keessatti, **â€œDhugumatti, warri obsan lakkoofsa malee mindaan isaanii isaaniif kennama.â€•** Suuratu Az-Zumar 39:10
2-Qalbiin qajeelu- Qurâ€™aana keessatti:

مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۗ وَمَن يُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُۥ ۚ
وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١﴾

â€œHayyama Rabbiitin malee hamtuu irraa wanti tokkollee nama hin tuqu. Nama Rabbitti amane, [Rabbiin] qalbii isaa ni qajeelcha. Rabbiin waan hundaa Beekaadha.â€• Suuratu At-Taghaabun 64:11

Al-Aâ€™amash akka gabaasetti Abi Zibyaan akkana jedha: [Gaafa tokko] nuti Alqamah bira turre. Aayanni (keeyyanni) tuni isa biratti qaraâ€™amte (dubbifamte):â€•Nama Rabbitti amane, [Rabbiin] qalbii isaa ni qajeelcha. Rabbiin waan hundaa Beekaadha.â€• Kana ilaalchisee ni gaafatame. Alqamaanis akkana jedhe, â€œInni namticha musiiban (balaan) isa tuqxee ergasii balaan tuni Rabbiin irraa akka taate beeke fi san booda itti gammadee harka kenneedha.â€• Hadiisa keessatti Ergamaan Rabbii (SAW) akkana jedhan: â€œ**Dhimmi muâ€™imina nama ajaaâ€™ibsiisa. Dhugumatti dhimmi isaa guutun keeyridha (gaariidha). Kuni muâ€™iminaaf malee eenyufillee kan taâ€™uu miti. Yoo toltuun isa tuqxe, Rabbiin galateefata. Kuni isaaf gaarii taâ€™a. Yoo rakkoon isa tuqxe immoo ni obsa. Kunis isaaf gaarii taâ€™a**.â€• (Sahiih Muslim 2999)[4]

Namni yommuu musiiban isatti buutu obsu, mindaa hangana hin jedhamne argata. Addunyaa keessatti mindaan guddaan maal akka taâ€™e beektu? Mindaan guddaan qalbiin sakiinaa (tasgabbii), qajeelcha fi yaqiina argachuudha. Fuggisoo kanaa, namni hin obsine tasgabbii fi qajeelcha dhaba. â€œAayan tuni akka waligalaatti yoo fudhatamte, nama amane (kana jechuun nama Rabbitti, malaykotatti, kitaabban Isaatti, Ergamtoota Isaatti, Guyyaa Aakhiraa fi qadaratti amane) fi hojii isarraa eeggamu hojjachuun imaana isaa yoo dhugoomse, Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala haalota, jechoota, beekumsa fi hojiwwan isaa keessatti isa qajeelcha.â€•[5]

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa dhibee kana irraa nu haa tiiksu, warra qabamaniifis fayyaa haa kennu jechaa barreefama kana asirratti xumura.

---

[1] Tafsiir Saâ€™diyy- 71-72, Zaadul Masiir-95-96,
[2] https://www.almaany.com/ar/dict/ar-en/%D8%A8%D8%B1%D8%B5/
[3] https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D8%AC%D8%B0%D8%A7%D9%85/
[4] Tafsiir ibn Kasiir 8/137-138 (Daaru Xaybah)
[5] Gabaabinnaan Tafsiira Saâ€™diyyii -fuula 1023

Date Created
March 5, 2020
Author
admin